

SIGNIFICACIÓ DELS TOPÓNIMS RURALS DEL TERME DE ROSSELL

Joan Antoni Verge Caballer

INTRODUCCIÓ

L'objectiu del present treball és tractar d'esbrinar el significat dels topònims rurals actuals del terme de Rossell. Després de fer una breu presentació de la situació del poble i de la metodologia utilitzada, explicaré el significat dels genèrics per passar posteriorment a fer el mateix amb els específicats d'aquests noms de lloc.

El municipi de Rossell està situat al nord del País Valencià, a la comarca del Baix Maestrat, al límit amb el Principat de Catalunya. El riu de la Sénia és el que fa de partició amb el terme de la Sénia (Montsià) pel nord-est; pel nord limita amb el terme de la Pobla de Benifassà (antics termes de la Pobla i del Bellestar), a la Tinença de Benifassà (Baix Maestrat); al sud-oest ho fa amb el terme de Vallibona (els Ports); al sud (amb el riu Cervol com a límit) i al sud-est (limitat pel camí dels Molins i el lligallo Reial), amb el terme de Canet lo Roig, també del Baix Maestrat. Té una extensió de 75,26 km².

El municipi està format per tres nuclis de població: el més gran, Rossell (rossellans), al centre del terme i cap del municipi; les Cases (amb el nom oficial de les Cases del Riu), llogaret situat a la dreta del riu de la Sénia, i el poble de Bel (belencs), actualment deshabitat i que, fins l'any 1971, en què fou agregat al municipi de Rossell, tenia el seu propi terme municipal, que es troba a la part oest. Té una població aproximada de 1.300 habitants.

S'hi distingeixen, també, tres zones pel que fa al relleu: la més muntanyosa i elevada, cap al nord, on queda inclòs l'antic terme de Bel; una zona intermèdia, que té com a teló de fons les moles de la zona muntanyenca, i, cap al sud-est, la zona de les Planes.

A més del Cervol i del riu de la Sénia que el delimiten en part, el terme és drenat pel barranc de Requena (que el travessa per la part central en direcció nord-oest/sud-oest) i els seus afluents; el barranc de les Tones; el barranc de la Sotarraina, i el barranc de l'Ullastre.

METODOLOGIA

Durant un període de l'any 1995, llavors juntament amb M. À. Pradilla, vam dur a terme l'enquesta oral per tal de poder situar convenientment en els mapes del terme a escala 1:10.000 aquells topònims més significatius per a la confecció de l'Atlas Toponímic Valencià. Vam seguir per al recull i per a la fixació de la forma gràfica dels noms les instruccions que a este efecte va editar la Conselleria d'Educació i Ciència de la Generalitat Valenciana.

Les entrevistes de l'arreplega es van fer de dues maneres: una, a casa dels informadors, recorrent el terme mentalment amb l'ajuda d'uns mapes 1:10.000; l'altra, anant amb ells a alguns punts amb bona visió per tal de corroborar i completar les informacions. Els informants, tots més grans

de 65 anys i veïns del poble, havien estat pagesos i coneixien els seus sectors (on tenien finques o havien estat treballant) a la perfecció. Per tal de poder completar totes les parts del terme vam comptar amb la col·laboració de Julio Adell (Julio del mas de n'Insa) per a l'antic terme de Bel i de Juan José Verge (del Juliante), Ángel Pradilla, Antonio Grau (de la Carnissera) i Paco Bel (de l'Ullastre) per a la resta. Posteriorment, durant el 1977, vaig anar comprovant, completant i ampliant el corpus toponímic amb sortides de camp acompanyat per Juan José Verge. Va ser amb tot el material recollit fins llavors que vaig confeccionar un treball on vaig iniciar l'estudi d'alguns topònims del terme.

Com que la labor de recollida de topònims és lenta i, m'atreviria a dir, que no s'acaba mai, vaig continuar revisant i completant el material, ara damunt dels mapes ja publicats per l'Institut Cartogràfic Valencià a escala 1:10.000, on es podia precisar molt més la situació dels diferents topònims. En aquestes noves sortides pel terme els principals informants van ser Vicent Caballer (del Soperó), un altre cop Julio Adell, José Sabaté (dels Jaumes) i Ramon Caballer (de l'Escolà).

Cal dir que tots els topònims que presente són actuals (o de recent desaparició i que encara estan en la memòria dels usuaris). Per tal de completar al màxim possible els topònims he anat consultat publicacions i mapes editats i alguns documents dels arxius municipals. Posteriorment demanava als informants que em corroboraren els noms que havia anat espigolant. Només aquells noms de lloc dels quals tenien coneixença han estat inclosos en aquest estudi. Han quedat encara un grapat considerable de topònims desconeguts en l'actualitat que hauran de formar part d'algun estudi futur. Mentre queden documents per revisar, quedaran topònims pretèrits per descobrir i estudiar.

COMENTARIS ALS GENÈRICS

Pràcticament tots els genèrics dels topònims són clarament transparents i no són estranys als seus usuaris. Les definicions que donaré corresponen al significat que tenen a Rossell i que, en general, coincideix amb el significat que tenen a altres llocs del domini lingüístic, segons he comprovat a les diverses fonts bibliogràfiques consultades. Tot i això, m'ha paregut interessant de fer aquesta explicació prèvia

com una contribució a precisar els diversos significats que un mateix genèric pot tenir en una zona determinada.

Val a dir que alguns dels genèrics comentats són també topònims i, fins i tot, alguns només apareixen com a topònims; malgrat això, he cregut convenient incloure'ls aquí per la seua relació lògica amb el conjunt.

1. ELS TOPÒNIMS I EL MEDI FÍSIC

1.1. *Horitzontalitat del terreny*

Una part considerable del terme està formada per una gran planura que està solcada per diversos barrancs i algunes eminències de relleu d'una alçada poc remarcable, és per això que gran part d'aquesta planura es coneix com *les Planes* i, per tal de concretar de forma més pràctica les diferents parts que la conformen, es coneixen amb determinatius diversos, i encara una amb un diminutiu, *la Planeta*. Per contraposició, cal indicar que a l'antic terme de Bel també hi ha una partida anomenada de la mateixa manera; no obstant això, comparada amb *les Planes* de Rossell, aquesta partida és molt menuda i encara no és plana del tot, i és que tot és relatiu, perquè l'antic terme de Bel és tot ell molt muntanyós i les parts planes hi són una excepció. L'altre genèric referit a aquest apartat és el de *pla*, que, a diferència de les diverses planes, tenen una extensió més reduïda. Hem d'esmentar, per acabar, el genèric *camp*, del llatí *CAMPUS*, que significava 'plana, planura, terra extensa fora de poblat', i que al nostre terme apareix amb la forma soldada *Camps-rojos*.

1.2. *Eminències del relleu*

En aquest apartat trobem una quantitat més gran de genèrics, els quals fan referència als diferents graus d'altura i a les formes que prenen les elevacions del terreny.

Entre les que designen una muntanya d'una alçada prou considerable esmentarem *tossa*, que a més es caracteritza perquè la seua part superior té forma ondulada i més aviat neta de vegetació, talment com el tòs d'un animal. Quan aquesta elevació del terreny té el planell superior bastant pla, les vores de la part superior escarpades i un perímetre si fa no fa arrodonit s'anomena *mola*, i *moleta* quan són

de poca envergadura. Altres noms per a eminències del relleu són *pena*, que conserva la forma antiga no palatalitzada (tot i que algun informant s'hi ha referit com a *penya*), i que té les característiques que hem atribuït a la mola, suposem en aquest cas que per la seua aparença més sòlida i rocosa; i *penya*, que és un cim elevat que per una de les cares mostra un gran pany de pedra.

Els termes *tossal* i *coll* (<COLLIS) i el seus diminutius es refereixen a eminències de relleu menor i que es presenten de forma aïllada i ben definida; en el cas de la *partida dels Tossals* i de *les Collades* es tracta d'uns espais de terreny ampli amb diverses elevacions menors del terreny. Hi ha casos en què el coll té una forma allargassada i arrodonida (p. ex. *lo Coll del Timonar*). Aquesta darrera descripció val també per a *lloma*, semblant al llom d'un animal (<LUMBU). Amb el significat de muntanya amb el cim allargassat tenim l'orònim *serrall*. Es dóna el cas d'una partida que pren el nom de *les Serres* perquè es troba "a la serra", en un lloc muntanyós, i no amb el sentit de cadena de muntanyes. *Serreta* s'empra com a sinònim de *lloma*.

Podem fer referència en aquest apartat al terme *castell*, roca prominent que recorda la forma d'una torre d'un castell.

Punta i *puntal* designen, com el seu nom indica, la punta, l'acabament d'una mola que es projecta enfora i amb un caient vertical. *Morral* té un significat similar: prominència rocosa en un vessant d'un tossal.

Per a referir-se a passos entre unitats de relleu hem recollit *coll*, com a punt més baix d'una divisòria d'aigües que permet travessar-la amb més facilitat, i *estret*, amb el significat de pas profund d'un barranc.

Per a indicar la idea d'inclinació del terreny tenim *costa*, per a referir-se als costats de les muntanyes; curiosament hem recollit la forma *selleta*, que es refereix a un costat del collet de la *Serreta* (eminència menor i no un pas entre muntanyes) i no com una depressió del terreny que et permet passar a l'altre vessant; *espona* (amb /ɔ/), marge o vorera en pendent d'un curs d'aigua, en el nostre cas el riu de la Sénia, i que té una extensió considerable; i *riba*, que seria més menuda i amb més pendent que l'espona. Segons l'exposició solar dels vessants d'una muntanya tenim el *solà* o *solana* i les *ombries*.

Per a designar un espadat de roca que forma precipici s'empra el mot *cingle*. Si el caient no és tan tallat, tot i que d'un pendent considerable, se l'anomena *morranda*.

Entre els genèrics toponímics és força usual el nom de *roca*. Poden ser de formes diferents: una part del pany de paret d'una mola o moleta (i que servien de referència horària: la roca de *Migdia*), o un gran volum de matèria pètria que pot tindre formes diverses. També poden referir-se a la part superior d'una muntanya amb predomini de la part rocallosa (p. ex. *la Roca del Corb*). Quan les roques es troben en forma de grans blocs independents poden rebre el nom de *torm* (un grup d'aquests es anomena *la Tormera* i la partida on es troben, *lo Tormassal*).

El fet que una massa de materials (terres, roques, etc.) s'hagen després per un fenomen d'erosió ha donat nom a la partida de *les Solsides*.

El nom de *racó* apareix referit a llocs que formen la part inicial d'un barranc o els aiguavessants d'un barranc menut, i, per això mateix, tenen la forma de raconada. J. Coromines en el *DECat* diu que aquest mot és un arabisme que pot envair bona part del camp de barranc, per la qual cosa no podem afirmar si el seu sentit li ve pel fet de tenir forma de racó o perquè són un barranquet.

Si ens fixem en el microrelleu de les superfícies rocoses, trobem uns termes que es refereixen als clots naturals oberts en les roques, on l'aigua es pot entollar: el *cocó*, que és més menut; la *codina*, que és d'un tamany més gran que l'anterior, i les *olles*, que ja són més grans i són producte de l'erosió produïda per l'aigua del barranc quan baixa amb molta força.

Referits a les cavitats subterrànies, al terme trobem *coves*, amb el significat conegut, i *forats*, en el sentit d'avenc que penetra en la terra en direcció vertical o subvertical.

1.3. *Depressions del relleu*

Val a dir que un dels noms més representatius a l'hora d'anomenar aquestes depressions de relleu, *coma*, ha caigut en desús i ha esdevingut un fòssil toponímic. Els terrenys a què es refereix són valletes poc fondes, o dit d'una altra manera, llocs bastant plans amb una part més baixa cap on s'escorre l'aigua de pluja, fondalades. No s'ha perdut

encara del tot l'ús genèric de *foia*, que a l'actual terme de Rossell té dos accepcions: a la part de la plana, una foia és un lloc de terra baixa on l'aigua no té massa sortida, i té una extensió mitjana; en canvi, en la part més muntanyenca de l'antic terme de Bel rep aquest nom un coster que es conrea i conté una sèrie de bancals escalonats, que a més té una forma acanalada perquè es troba entre llocs més elevats. De forma similar a aquesta darrera descripció, tot i que molt més fonda i marcada, és la *canal*, per dins de la qual passa, normalment, un barranc. Finalment, el *clot* és una depressió no massa gran i arrodonida. Quan el terreny presenta dins de la seua extensió clotades no massa grans, rep el nom de *fosseta* (*les Fossetes*).

També apareix *coll*, tot i que de forma molt escadussera, com a depressió entre dos unitats de relleu més elevades i que permet passar d'un vessant a un altre. Quan aquest coll fa una mica de pla rep el nom d'*ereta*.

1.4. Hidronímia

1.4.1. Aigües corrents

L'*ullal* és el lloc per on surt aigua, i si l'home l'ha condicionat mínimament s'anomena *font*. Si ens fixem en el camí que segueixen les aigües, que poden ser de les fonts i ullals o de pluja, trobem el *regall*, que seria com un escorrim, com un reguer format per l'aigua de la pluja i que, després, quan es va marcant es transforma en *barranc*. Aquest darrer es pot definir com una excavació més aviat profunda que només porta aigua en temps de pluja. Al terme, tret d'un regall i dels dos *rius* que li fan de límit, el de la Sénia i el Cervol, tot són barrancs. Els rius porten aigua de forma continuada (tot i que el segon no sempre) i són d'una extensió considerable. Quan el barranc de Requena o de Rossell, després d'una pluja prou forta, porta aigua, la gent diu "ja baixa el riu", i algunes vegades l'anomenen amb aquest topònim.

1.4.2. Aigües estancades

L'aigua es pot recollir en *basses* o *vivers*, que són de factura artificial, i els *bassots*, que s'han format de forma natural. Les cavitats excavades a la roca del riu i plenes d'aigua s'anomenen *tolls*.

2. ELS TOPÒNIMS I EL MEDI HUMÀ

2.1. Hàbitat humà

El genèric *cases* en el sentit d'habitatge urbà ha donat lloc al topònim *les Cases del Riu* o simplement *les Cases*, que és un nucli de població allunyat del nucli urbà, i a la partida de *Cases Velles*. El terme *caseta* es refereix a un petit habitatge que hi ha en alguna finca, en la qual es quedaven a dormir esporàdicament els propietaris. El nom d'aquest apartat que ha generat més topònims és el *mas*, grup d'edificis on vivien una o més famílies de forma fixa i que estava situat fora de la població. Com a nucli habitat i unitat bàsica, constaven de l'habitatge per a la gent, dels edificis per als animals, corrals, pallissa, forn, etc., i la majoria tenien al voltant alguna font, pou o bassa per a poder abastir-se. Si era de poca envergadura s'anomenava *maset* (alguns porten tots dos genèrics, *mas* i *maset*). Actualment estan tots deshabitats, tret d'un que s'ha tornat a habitar, i alguns estan en molt mal estat de conservació o, fins i tot, només en queden algunes restes.

2.2. Límits administratius

Hem recollit la forma *molló* com a fita indicativa de límit del terme municipal. Aquesta paraula té un altre significat que explicaré en l'últim apartat.

2.3. Regadiu

En un clima que depenia de les pluges era molt necessari poder aprofitar l'aigua subterrània per a regar, és per això que es van construir les *sénies* i els *pous*. Per a passar l'aigua d'una banda a l'altra del riu (*barranc de Requena*) per a regar, hi ha dos *palanques* de ferro.

2.4. Ramaderia

La importància que en un passat va tindre la ramaderia es pot rastrejar en alguns genèrics, com les *mallades*¹, llocs arrecerats on s'aturaven a reposar els pastors i les seues rabetes, que han donat nom a diverses partides de muntanya; i els *lligallos* i *assegadors*, que eren camins ramaders ben delimitats, amb diferents categories d'importància. I encara els

1. J. Pastor i E. Querol (2001: 236) consideren una *mallada* com un altià.

abeuradors que hi havia a les fonts situades a les entrades i sortides del poble, que abastien tant les cabres i les ovelles com les cavalleries dels llauradors.

Actualment, els pastors i les raberes són molt escassos; en canvi, han proliferat les *granges* de porcs, aus de ploma i conills, que estan escampades pel terme i que ara són referències espacials com ho eren els masos en el seu temps.

2.5. Indústria

Les *rajolerias*, on es feien rajoles i teules, i els *molins* fariners van ser les poques indústries que hi va haver, juntament amb una *pedrera*, ara ja en desús i que ha donat nom a una partida. Actualment hi ha en explotació una *gravera* d'extracció d'àrids i diverses *fàbriques* de mobles.

2.6. Xarxa de comunicacions

Les úniques vies de comunicació són els *camins* (avui en dia molts estan molt arreglats) que porten a partides, masos i altres poblacions, i les *carreteres*, que porten a les poblacions veïnes. En alguns casos s'indica que és el camí vell perquè posteriorment se n'ha variat el traçat pel tal de millorar-lo. Alguns són camins que, com que estan enquitranats i surten del terme municipal, han pres el nom de carreteres sense tindre'n ni la consideració ni la numeració oficial, com per exemple *la de Traiguera*. Quan el camí o la carretera tenen un pendent marcat, s'aplica el nom de *costa*. Per a creuar el riu de la Sènia i alguns barrancs s'han construït *ponts*.

SIGNIFICAT DE L'ESPECIFICATIU

Per tal de comprendre el seu significat, passaré ara a classificar les diverses motivacions que han portat la gent a posar un nom determinat a cada lloc. En el cas que hi haja una repetició del topònim, perquè es troba tant a l'antic terme de Bel com a l'antic terme de Rossell, ho indique posant-ho entre claudàtors, amb el benentès que la gent quan s'hi refereix no fa l'apreciació perquè pel context ja no és necessari. Alguns dels noms que eren originàriament genèrics i que han passat a ser topònims ja han quedat explicats més amunt quan hem parlat d'aquells. Per tal que quede més clar el significat d'alguns dels especificatius, els explicaré en un apartat posterior.

En la majoria dels casos, el genèric ja deixa clara la categoria del topònim (si és un barranc, un coll, una sènia,...). Pot passar, però, que aquesta categoria no quede suficientment clara, especialment en el cas de les partides (per exemple: *los Bassots* no indiquen el nom d'unes basses, sinó que són el nom d'una partida, tot i que evidentment, l'hidrònim ha estat l'origen del topònim, i llavors ho indicarem entre parèntesi amb una *p.*). En el cas, també molt habitual en el nostre terme, de les partides que prenen el nom d'un mas, hem inclòs al nom de la partida l'article etimològic *lo* (per ex. *lo Mas del Sabatero*). Per diferenciar la costa referida al relleu de la d'una via de comunicació hem afegit *com.* a aquesta darrera.

1. Activitats econòmiques i habitatges

Agricultura

<i>Carros, plana dels</i> ²	<i>Cultivassos, los</i> ³
<i>Hortals, los</i>	<i>Sorts [de Bel], les</i>
<i>Sorts [de Rossell], les</i>	<i>Terres Velles (p.)</i>
<i>Terres Velles, granges de</i>	<i>Terres Velles, camí de</i>
<i>Vilars, collet dels</i>	

Ramaderia

<i>Bassiol, font del</i>	<i>Boverals, barranc dels</i>
<i>Boverals [de Bel], los</i>	<i>Boverals [de Rossell], los</i>
<i>Cabrer, mallada del</i>	<i>Corral de la Gargòria, costa del (com.)</i>
<i>Corral del Nano, barranc del (o de la Corralissa)</i>	
<i>Corralissa, la (p.)</i>	<i>Corralissa, barranc de la (o del Corral del Nano)</i>
<i>Malladetes, les (p.)</i>	<i>Corralissa, costa de la (p.)</i>
	<i>Parats, horts dels</i>

2. Cal dir que la preposició *de*, en la parla habitual, acostuma a desaparèixer: *la Plana (de) Barró*, *la Coma (de) Menaca* i la contracció *del* es redueix, *la Plana (de)ls Carros...*, quan la paraula que la precedeix acaba en vocal.

3. En la majoria dels casos quan el parlant es refereix al conjunt de les parcel·les que formen una partida, les anomena en plural: *les Forneres*, *les Foies...*, tot i que quan cada propietari d'una finca s'hi refereix en particular, ho fa en singular, "Me'n vaig a *la Fornera*", i si és la d'un altre, ho acompanya del nom o renom del propietari. Algunes partides tenen el nom només en singular.

Altres activitats

*Cacera de Marcel·lo, planes de la
Gravera, la*

*Martinet, lo (p.)
Pedrera, la (p.)*

*Ròssec, camí del
Ròssec, costa del*

Habitatges

*Casa dels Carros, planes de la
Cases [del Riu], les
Cases [del Riu], pont de les
Cases Velles (p.)
Casetes de Polita, les (p.)
Mas, serrall del
Mas d'Arnau, basseta del
Mas de Caseret, lo
Mas de Fontan, bassa del
Mas de la Mora, camí del
Mas de la Rabosa, font del
Mas de la Rabosa, lo
Mas de la Rabosa, mola del
Mas de la Viuda, camí del
Mas de la Viuda, camí vell del
Mas de la Viuda, font del
Mas de la Viuda, mola del
Mas de la Viuda, lo
Mas del Camp, camí del
Mas del Capellà, font del
Mas del Coll, barranc del (o d'en Gras)*

*Mas del Coll, lo
Mas del Coll, mola del
Mas de les Campanes, lo
Mas de les Comes, lo
Mas del Pardo, lo
Mas del Sabatero, barranc del
Mas del Sabatero, lo
Mas del Sargantano, camí del
Mas del Sargantano, lo
Mas dels Capellans, font del
Mas dels Capellans, lo
Mas del Surdo, bassa del
Mas del Surdo, camí del
Mas del Surdo, lo
Mas del Trinxant, lo
Mas de l'Ullastre, camí del
Mas de l'Ullastre, font del
Mas de l'Ullastre, lo
Mas de Macià, camí del
Mas de Macià, lo
Mas de Macià, racó del*

*Mas de Mariner, lo
Mas de Querol, camí del
Mas de Querol, lo
Mas de Roc, pou del
Mas de Romero, lo
Mas del Tossalet, camí del
Mas del Tossalet, lo
Mas de Vito, lo
Maset, lo
Mas Nou, lo
Mas Nou, lligallo del
Mas Nou, racó del (p.)
Masets, barranc dels (o de les Molloneres)
Masets, los (o mas de les Cardones)
Molí de l'Hospital, camí del
Molí de l'Hospital, lo
Molí de l'Hospital, plana del
Molí d'en Guiot, lligallo del
Molí d'en Guiot, lo
Molins, camí dels*

2. Antropònims (llinatge-cognom, noms, malnoms, oficis, parentiu)

Llinatge-cognom

*Allepuz, granja d'
Arnau, granja d'
Arnau, mas d'
Gascó, mas de
Gavaldans, era dels
Gras, barranc d'en
Guàrdia, fàbrica de*

*Guix, maset de
Olius, corral d'
Palau, mas de
Parats, pou d'en
Piquera, la (p.)
Piquer, roca d'en
Pons, moleta de*

*Pujol, povet d'en
Querol, mas de
Riera, pla d'en (Planrieres)
Roman, carrasca de (avui tallada)
Saloms, los (p.)
Saloms, estret dels*

Noms

*Agustins, era dels
Amador, granges d'
Aumedes, roca de l'
Batiste, granja de*

*Benitillo, mas de
Blai, cova de
Dolça, collet de la
Domingo del Fornou, granja de*

*Elisseo, era d'
Evaristo, fàbrica d'
Florian, granja de
Florian, sènia de*

Gargòria, corral de la
 Guiot, molí d'en
 José Luís, granja de
 Macià, mas de
 Marc, mas de (o de Menaca)
 Marco, mas de
 Martí, pla de (Plamartí)
 Meteriet, sènia de

Malnoms

Barró, planes de
 Batana, mas de la (o de la Mora)
 Belo, granges del
 Birbals, cova d'en
 Borraina, vilar o plana (de la)
 Cantona, granja de
 Cardó, mas de
 Cardó, pla de
 Cardones, mas de les (o los Masets)
 Carrasco, mas de
 Caseret, mas de
 Coix, era del
 Consalmo, bassa de
 Cul-blanca, mas de la (o de Periquilla)
 Flaüta, maset de
 Fontan, mas de
 Furo, mas del (o del Severino)

Oficis

Peraires, los (p.)
 Potacari, planes del
 Calderer, mas del (o de les Cardones)
 Calciners, costa dels

Parentiu

Agüela Masa, forats de l'
 Auelo Joaquín del Ferrer, era de l'

Antropònim no precisats

Arques, barranc de n'
 Arques, cova de n'
 Bandejats, camí dels
 Barberana, cova
 Barberana, mola

Mingo el Coix, era de
 Naciet, corral de
 Paulino, mola del
 Pedro, barranc de
 Pepet, granja de
 Pere Romero, pou de
 Peret, mas de (o de la Font de l'Argent)
 Ramon de Toni, sènia de

Granuja, mas de la (o Mas Nou de Bel)
 Jota, barranquet de
 Juliando, mas del (o del Torto)
 Leales, corral de
 Maco, costa del
 Marganyí, granja de
 Menaca, coma de
 Menaca, mas de (o de Marc)
 Meto, rejoleria del
 Meto, ullal del
 Meto, era del
 Meto, viver del
 Pallús, granja de
 Pardo, mas del
 Parrac, corral de
 Pau, granja de
 Pequenyo, caseta del

Forneres, les (p.)
 Hortolans, sènia dels
 Pastor, lloma del
 Sabatero, mas del

Auelo Manuel, era de l'
 Auelo Minguet, era de l'

Insa, barranc de n'
 Insa, mas de n'
 Insa, solana de n'
 Minyones, les (p.)
 Panera, la (muntanya)

Ramonet, sènia de
 Roc, mas de
 Salvador, cova d'en
 Severino, mas del (o del Sargantano)
 Simion, granges de
 Tomàs, granja de
 Vito, mas de

Periquilla, mas de (o de la Cul-blanca)
 Plaga, sènia de
 Poblata, granja del
 Quixalo, mas de
 Rabosa, fàbrica de
 Robert, sènia de
 Romero, mas de (o del Capellà)
 Rull, barranc del
 Sardina, parralet de
 Sargantano, mas del
 Sord, roca del
 Surdo, mas del
 Torto, mas del (o del Juliando)
 Xalamera, rajoleria de
 Xalamera, sènia de
 Xere, sènia de
 Xorrit, sènia de

Secretari, planes del
 los Tintorers (p.)

Pare Jaume, pou del
 Viuda, mas de la

Panera, cova d'en
 Platera, pla d'en (Planplateres)
 Ros, font d'en
 Vinyeta, pla d'en (Planvinyetes)

3. Creences i religiosos

Bruixes, cova de les
Campanero, mola del
Campanes, mas de les
Capellà, mas del (o de Romero)
Capellans, mas dels
Flare, lo

Molló, lo (p.)
Molló, collet del
Sant Jaume, canal de
Sant Jaume, cingle de
Sant Jaume, era de
Sant Joan, olivera de (avui desapareguda)

Sant Marc, camí vell de
Sant Marc, camí de
Sant Marc, capelleta de
Sant Marc, collet de

4. Fauna

Àliga, coll de l'
Àguila, penya (de) l'
Àguila [Èguila], roca (de) l'
Buitre, barranc del
Coloms, cova dels
Conills, coveta dels

Corb, ombria del
Corb [de Bel], roca del
Corb [de Rossell], roca del
Formigades, les (p.)
Gat, font del
Gralla, font de la

Jacets, roca dels
Rabosa, mas de la
Ceguer, morral
Vaques, toll de les

5. Flora i vegetació

Bargallons, los (p.)
Bosc, lo
Bosquet, lo
Canyes, barranc de les
Carrasca Grossa, cova de la
Carrascalets, los (p.)
Carrascalet de Parrac, lo
Figuera, font de la
Figuera Verdà, bassa de la (ara reblida)
Figuera Verdà, camí de la
Figueres, cova de les

Figuereta, la (p.)
Grévol, mola del
Junquera, barranc de la
Junquera, basseta de la
Junquera, maset de la
Junquera, solà de la
Olivera, l' [awli'bera] (p.)
Olivereta, l' [awlibe'reta] (p.)
Orons, barranc dels (o de la Font de Baix)
Parats, barranc dels
Romiguer, barranc del

Romiguer, cingle del
Romiguer, mas del
Savineta, la (lloc)
Romeral, selleta del
Teix, barranc del
Teix, font del
Teixets, mola dels
Timonar, coll del
Ullastre, barranc de l'
Ullastre, mas de l'
Ullastre, planes de l'

6. Forma i metafòrics

Castell, lo⁴
Castell, cova del
Cogulles, les (p.)
Cogulles, coll de les

Engerra, l'
Llerg, collet
Paller, moleta del
Tancada, mola

lo Tarrat
Tones, les (p.)
Tones, barranc de les
Tones, corral de les

7. Hidronímia

Aigües corrents

Aigua, cova de l'
Aigüeta, l'
Almenara, font de l'
Almenares, les (p.)
Barranc, lo (p.)
Barranc de n'Arques, solana del
Bufador, lo (ullal)

Bufador, barranc del (o de n'Arques)
Font, costa de la (com.)
Fontanelles, les (p.)
Font Cerrada, corral de la
Font de Baix, abeurador de la
Font de Baix, barranc de la (o dels Orons)
Font de Baix, horts de la

Font de la Figuera, canal de la
Font de la Figuera, costes de la (p.)
Font de la Figuera, mola de la (o de la
Morranda)

⁴ N'hi ha un a la partida del Mas del Coll i un altre prop del mas de l'Ullastre.

Font de la Figuera, serrall de la
Font de la Gralla, barranc de la
Font de l'Argent, barranc de la
Font d'en Ros, abeurador de la

Aigües estancades

Aigua, depòsits de l'
Bassa, solà de la
Bassa Jota, camí de la
Basses, les (p.)
Basses Jotes, les (p.)

8. Institucions

Comú, pla del (Plancomú)
Comú, planes del (o los Comuns)
Domenges, los

9. Límits administratius

Terme, moleta del

10. Oronímia

Horitzontalitat del terreny

Ereta (de) la Gaia, mas de l'
Camp, mas del
Camps-rojos, los
Pla, lo (p.)

Eminències del relleu

Avenc, l'
Cingle, moleta del
Cocó, moleta del
Codina, la (lloc)
Coll, basseta del
Coll, era del
Coll, mas del
Collades, les (p.)
Collades, camí de les
Coll del Moro, lo (p.)
Collet, mas del
Collet Roig, lo (p.)
Collets, los (p.)
Coll Ras, avenc del
Coll Ras, lligallo del
Coll Ras, moleta del
Costa del Castella(r), camí de la

Font Morta, mola de la
Partidor, lo
Peixera, la
Raijador, lo (p.)

Bassetes, les (p.)
Bassiol, foieta del
Bassots, los (p.)
Bassot, lo
Bassot, racó del

Domenges, barranc dels
Domenges, font dels
Domenges, pla dels

Terme, molló del

Plana dels Carros, camí de la
Plana dels Carros, pou de la
Planes [de Bel], les
Planes [de Rossell], les

Costa del Corral de la Gargòria, camí de la
Cova de n'Arques, lligallo de la
Covassa, collet de la
Covassa, barranc de la
Coveta, la
Covetes Fosques, les
Espona, l' (p.)
Espona, camí de l'
Espona, lligallo de l'
Esquetge, corral de l'
Esquetge, barranc de l'
Esquetge, mas de l'
Gravís, lo
Llomes, les (p.)
Llomes, camí de les
Mola del Grévol, punta de la

Riu [de Requena], lo
Regall de Menaca, lo (p.)
Regall, bassa del
Tanca, molí de la

Pou d'en Parats, bassa del
Pou d'en Parats, camí del
Povet, mola del

Reial (Real) lligallo

Planes [de Rossell], camí de les
Planes de l'Ullastre, camí de les
Planeta, la (p.)
Plans, los (o Terres Velles) (p.)

Moles, les (p.)
Moleta, la
Moleta del Paller, clot de la
Moleta del Terme, pla de la
Montoliu, costa del (com.)
Montolius, los (p.)
Morrals, los (p.)
Morrals del Boveral, los
Morranda, la
Morranda, mola de la (o de la Font de la Figuera)
Olles, les (p.)
Olles, barranc de les
Olles, estret de les
Olles, pinaret de les
Olles, ullalet de les
Pena [de Bel], la

Pena, mola de la
Puntal, lo
Puntal Badat
Riba-roges, les (p.)
Roca, la
Roca, basseta de la
Roca, camí de la (o camí dels Bordans)
Roca, clot de la
Roca, corralet de la
Roca del Corb, solanes de la
Roca del Corb de Baix
Roca de Migdia, moles de la
Roques, cova de les

Depressions del relleu

Canal, la
Canal, cova de la
Canalassa, la
Canals, barranc de les
Canals, camí de les
Clot, lo (p.)
Clot, collet del
Clot de l'Arbre, bassa del (avui reblida)

11. Poblacions

Bel, camí vell de
Bel, carretera de
Canet, camí de
Canet a la Sénia, camí de
Pobla, camí de la
Pobla, carretera de la

12. Qualitat, color i material

Argent, font de l'
Argent, mas de l' (o de la Font de
l'Argent, o de Peret)
Cadenes, toll de les
Corda, cova de la
Corba, roca
Fangueret, bassa del
Ferre ['fEre], cova del
Fumada, cova
Fumada, coveta

Roques Migdieres, ombria de les
Serrades, les (p.)
Serrall [de Bel], lo
Serrall [de Rossell], lo
Serres, les (p.)
Serreta, collet de la
Solsides, les (p.)
Tompollós, barranc del (o de les Bones
Nines)
Tompollós, camí del
Tompollós, pou del (avui tapat)
Tompollosos, los (p.)
Tormassal, lo (p.)

Coma, la (p.)
Coma Negra, barranc de la
Coma Negra, bassa de (avui tapada)
Comes, les (p.)
Comes, mas de les
Cometes, les (p.)
Foia, costa de la (com.)
Foia, la [de Bel] (p.)

Rossell, camí de
Rossell, barranc de (o dels Boverals)
Sant Rafel, carretera de
Sénia, camí vell de la
Sénia, carretera de la
Sénia, riu de la

Gran, barranc
Llerg, collet
Llerga, cova
Malany (p.)
Malany, pont de
Malany, molí de
Morta, font
Negra, coma (p.)
Negre, morral
Nou [de Bel], mas (o de la Granuja)

Tossalet, mas del
Tormera, la
Tossa, la
Tossa, barranc de la
Tossa, pou de la
Tossal, coll del
Tossal, lo
Tossal, pou del
Tossals, los (p.)
Tosses [de Bel], les (p.)
Tosses [de Rossell], les (p.)

Foia, mas de la
Foies [de Rossell], les (p.)
Fossetes, les (p.)
Sotarraina, barranc de la
Sotarraina, pont de la
Sotarraines, les (p.)

Sénia a Castell de Cabres, carretera de la
Traiguera, carretera de
Vallibona, camí vell de
Vallibona, carretera de
Vinaròs, carretera de
Xert, camí de

Nou [de Rossell], mas
Nova, bassa
Oscura, cova
Pals, assegador dels
Pals de la Llum, camí dels
Paredasses, les (p.)
Pereroles, les (p.)
Pereroles, pou de les
Ras, coll
Roquissa, la

<i>Roig, collet</i>	<i>Torta, cova</i>	
<i>Saulons, los (p.)</i>	<i>Voltat, lo racó (p.)</i>	
13. <i>Situació i orientació</i>		
<i>Baix [de Bel], font de</i>	<i>Caps d'en Cavaller, los (p.)</i>	<i>Puntals, los (p.)</i>
<i>Baix [de Rossell], font de</i>	<i>Dalt, palanca de</i>	<i>Puntals, camí dels</i>
<i>Baix, palanca de</i>	<i>Dellà la Font (p.)</i>	<i>Riberes, camí de les</i>
<i>Cap de les Feixes (p.)</i>	<i>Migdières, roques (o les Moletes)</i>	<i>Riberes, les (p.)</i>
<i>Cap de la Foia, lo (p.)</i>	<i>Migdia, roca (de)</i>	
14. <i>Xarxa de comunicacions</i>		
<i>Camí, cova del</i>	<i>Pont, lo</i>	<i>Pont [de les Cases], font del</i>
15. <i>Diversos i desconeguts</i>		
<i>Ballesteres, les (p.)</i>	<i>Cervol (p.)</i>	<i>Preguntó, barranc del</i>
<i>Ballesteres, camí de les</i>	<i>Cervol, camí de</i>	<i>Preguntó, ombries del</i>
<i>Ballesteres, lligallo de les</i>	<i>Cervol, riu</i>	<i>Requena, barranc de (o de Rossell)</i>
<i>Ballestera, mola de la</i>	<i>Gaia, ereta (de) la</i>	<i>Sinuesses, les [sin'gweses] (p.)</i>
<i>Barberana, cova</i>	<i>Escarnassia, font de l'</i>	<i>Tallada, la</i>
<i>Barberana, mola</i>	<i>Gorollongo</i>	<i>Tancats, los (p.)</i>
<i>Bones Nines, barranc de les (o del</i>	<i>Molloneres, barranc de les (o dels Masets)</i>	<i>Tererola, la (p.)</i>
<i>Tompollós)</i>	<i>Molloneres, les (p.)</i>	<i>Torretes, camí de les</i>
<i>Bones Nines, les (p.)</i>	<i>Mora, mas de la (o de la Batana)</i>	<i>Torretes, les (p.)</i>
<i>Bordans, los (p.)</i>	<i>Piquera, cova</i>	<i>Travesseta, la</i>
<i>Buscarró, mola del</i>	<i>Polsiguer, lo</i>	<i>Trinxant, mas del</i>
<i>Castellà(r?), bassa del</i>	<i>Preguntó, lo</i>	<i>Trinxant, racó del</i>

COMENTARI A ALGUNS TOPÒNIMS

Presentaré a continuació un comentari a diversos topònims (ordenats alfabèticament) que em pareixen curiosos i interessants. Alguns els he pogut aclarir en part gràcies a estudis que ja s'han fet sobre noms de lloc, especialment els de l'eminent filòleg i estudiós de la toponímia Joan Coromines; d'altres, gràcies a documentació antiga on apareix una forma anterior de les variacions actuals que permet desxifrar significats a noms actualment opacs i desconeguts pels usuaris.

Troblem l'article personal *en* en bastants dels topònims recollits. Quan va precedit per la preposició *de*, aquesta s'elideix quan la paraula anterior acaba en vocal: *la cova (de) n'Arques, el molí (d'e)n Guiot...*; això ha fet que alguns dels topònims apareguen aglutinats: *los Planplateres (Pla d'en Platera), los Planrieres (Pla d'en Riera)*... En aquests darrers

casos el plural es fa considerant el topònim com una unitat; no es pluralitza el genèric *pla > plans* perquè es va perdre la consciència del seu significat originari.

En l'apartat dels antropònims hem creat un grup amb els no determinats, en què figuren topònims que contenen aquest article personal. El fet que actualment no existesquen aquests antropònims i que no comptem amb cap referència escrita ens fa impossible de precisar si són cognoms o renoms. En altres casos hem pogut trobar-ne referències escrites i ens hem aventurat per un o un altre. Així, apareix un *Bernat* o *Bernardus Ros*, cap de família en un llistat de veïns de Rossell del 1316, que hauria pogut donar nom a *la font d'en Ros*; un *Guillem Gras*, beneficiari de la carta-pobla de Rossell de 1237, *al barranc d'en Gras*, etc.

Font de l'Almenara [awme'nara] / *les Almenares* [awme'nares] (partida). Un dels significats que dona Joan Coromines en el *DECat* a *almenara*, a la qual atribueix un origen àrab, és la de 'forat o trinxera per on amollar l'aigua d'una séquia', i en aquella partida hi ha hagut sempre una font i una séquia, que podem pressuposar, per l'etimologia, que té un origen àrab.

Font de l'Argent. El més probable és que siga per la relació amb el color platejat, brillant, de l'aigua, ja que no hi ha constància que tinga cap relació amb el mineral de plata.

L'Avenc. És un lloc on actualment no hi ha cap avenc. L'explicació a aquest nom podria ser que hi haguera hagut realment un avenc, però, com que abans s'hi llençaven les escombraries d'una part del poble, potser es va reblir.

Les Ballesteres (partida). Coromines ens informa que són noms aplicats a llocs freqüentats per ballesters o on es feia tir de ballesta, evidentment quan es feia servir aquest tipus d'arma. Però també podria tenir el seu origen en el cognom *Ballester*, referent que no hem trobat en cap document antic. La feminització de *Ballester* donaria *Ballestera*, que és el nom que se li dona a la mola, i d'aquí, per contigüitat, a la partida de *les Ballesteres*.

Camí dels Bandejats. Nom referit a gent fora de la llei, bandits, ja siga perquè utilitzaven molt aquest camí o perquè atracaven els viatgers que el freqüentaven; no oblidem que el bandolerisme va estar instal·lat en aquestes contrades al segle XVII. A més, era per aquest camí que portaven els reus a complir la seua sentència a altres localitats més importants. Aquest camí apareix en el document de les Ordenances de Montesa de 1767 a la delimitació de la Devesa o Redona Major, i diu "traviesa por el camino de Moncerr[...] (il·legible), vulgar dels Bandejats", cosa que vol dir que era un nom que s'anava imposant en aquell temps i que va acabar substituïnt el nom primitiu.

Los Bargallons (partida). És una variant molt comuna per a anomenar els margallons, que és un tipus de palmera autòctona de la zona mediterrània, que no és molt alta i que també es coneix com a palma o *palmito*.

Bel. Coromines, que va visitar Bel en una de les seues sortides filològiques en la dècada dels 60, considera segur que el nom del poble és un mot preromà de la família iberobas-

ca. Diu que en noms ibèrics apareixen mots com *-belex*, *-bels* i *beles* que tenen la significació de 'negre'. A més, *bel* és una variant del basc comú *beltz*, que també vol dir 'negre'. Això coincidiria en l'aspecte fosc, negrós d'aquests paratges, que confirma algun topònim pròxim al poble de Bel com és *lo Morral Negre*.

Los Boverals [BUBE'RAL] o [BOBE'RAL] (partida). Paraula que ve de *bou*, variant per metàtesi de *bovalar*, terme aquest molt més estès per tot el país. Un bovalar era el lloc destinat al pasturatge dels bous i altres animals herbívors del municipi i ja es van crear en el temps de la reconquesta, al segle XIII, igual que les deveses, que tenien la mateixa funció. A les Ordenances de Montesa de 1767 referides a Rossell apareix delimitat *el Bovalar* (sic), que era una porció de terme més gran que l'actual partida que en conserva el nom. La partida actual està situada quasi al centre de l'antic *Bovalar*. En un document de principis del segle XIX apareix la *partida del Bovallar o de Buscarró*, la qual cosa vol dir que l'evolució cap a *Boveral* és posterior.

Cova de les Bruixes. Era habitual que la gent atorgara a coves més fondes que les balmes habituals alguna idea màgica, i el més fora del que és normal que coneixien eren les bruixes. En aquesta cova, a més, s'han trobat restes de vida prehistòrica.

Lo Bufador. Un dels significats que dona Coromines a aquest mot és el de 'lloc per on ix aire subterrani', que és el que passa en aquest ullal quan no surt aigua. Quan plou molt, l'aigua brolla amb una força considerable.

Mola del Buscarró. Una possible explicació a l'origen de la paraula ens ha portat a suposar que fa referència a un boscarró, un bosquet que hi devia haver en aquell lloc en temps anteriors, i posteriorment s'hauria produït un tancament de la o en *u* (aquesta vacil·lació es dona actualment en paraules com *conill* o en el topònim ja esmentat de *Boveral*). Per altra banda, he trobat anotades en un document de 1804 les formes *partida del Buscarró*, *partida de Buscarró*, *mas del Buscarró* i *mas de Buscarró*, però no he trobat cap referència a ningú amb el cognom o el renom *Buscarró*, per tant el significat encara no ens queda del tot clarit.

Costa dels Calciners [KALZI'NES]. En aquest lloc (enmig d'un assagador) encara es poden veure les restes d'uns forns de

calç. Els calciners feien la calç amb la pedra calcària, molt abundant en aquella zona.

Riu Cervol [SER'BOĻ]. El nom d'aquest riu, per una ultracorrecció bastant generalitzada, s'escriu en molts mapes i textos *Cérvol*, com l'animal, forma que cal rebutjar. Coromines, en el *DECat*, ja remarca aquesta incorrecció i la documenta. Pel que fa a la seua etimologia, considera que "es tracta segurament del cas tan repetit de dos rius quasi bessons que duen l'un un nom diminutiu o modificat de l'altre", en aquest cas relacionat amb la veïna *rambla de Cervera*. Hauria pres llavors el nom hipotètic **Cervariol*, per passar a un altre possible **Cerverol*, fins arribar a l'actual *Cervol*. Aquest nom ja apareix amb la forma *Cervol* a la carta-pobla de Rossell de 1237.

Les Cogulles i *coll de les Cogulles*. És curiós l'origen d'aquests topònims. En un primer moment, el coll (aquí unitat de relleu menor) pren el seu nom de la seua forma, forma de caputxa (< CUCULLUM-A), com ocorre en altres llocs. D'aquí passa a la partida que l'envolta, *la Cogulla*, que normalment s'indica en plural, *les Cogulles*, i llavors el coll passa a ser *de les Cogulles*. S'hi pot trobar, per tant, una mena de tautologia, que el sentit metafòric no fa evident per als usuaris.

Pla del Comú [planco'muns] i *planes del Comú*. Eren terrenys comunals, propietat del municipi, de l'Ajuntament. Quan es van vendre els terrenys a particulars, va quedar-hi el nom. En el primer nom de lloc s'observa el fenomen de confusió, també habitual, de la contracció *del* per la forma *d'en* corresponent a un article personal, com si *comú* fóra un antropònim.

Los Cultivassos (partida). Un cultivàs era la terra que es deixava sense sembrar algun temps perquè després fóra més productiva. L'herba que hi creixia servia de pastura.

Dellà la Font (partida). Ens trobem amb una fossilització de la forma *dellà*, 'més enllà, a l'altre costat', en aquest cas de la font de Baix de Rossell. Hi ha hagut una pèrdua de la preposició *de*.

Los Dominges (partida). No fa cap referència al fet que, segons la creença popular, només s'hi podia anar a treballar aquest dia de la setmana; el nom ve del llatí DOMINICU, és a dir 'domini, propietat d'un senyor', i són les terres que

un temps foren de propietat senyorial, possiblement de l'abat de Benifassà, que era el senyor directe de l'antic terme de Bel.

L'Engerra. És un nom metafòric que pren una olla o codina, un clot a la llera del barranc de Rossell o de Requena.

Font de l'Escarnassia. Es creia que l'aigua d'aquesta petita font curava l'escarnassia, que es caracteritzava per una tos molt forta.

L'Esquetge [AS'KETXE]. Segons l'explicació que en dona Coromines, tindria l'origen en un pas entre roques que trenca la línia de la serra que separa el nostre terme del de la Pobla i que és com una *esquetja* (escletxa), paraula que ara no s'usa però que sí que es devia emprar en temps pretèrits. La pronúncia és conseqüència de l'ensorquiment de la palatal, pròpia de la parla local.

Lo Flare. És una roca allargassada que té certa similitud amb la figura d'un frare.

Les Forneres (partida). En un document apareix esmentat un "camp de Na Fornera". És habitual el pas de l'article personal *na* al determinat *la*, perquè aquell va desaparèixer de la parla d'aquesta àrea lingüística. Un cas similar el trobem en el *collet de la Dolça*. El nom és propi d'èpoques passades, cosa que ens fa pensar que originàriament devia ser el *collet de na Dolça*.

Ereta (de) la Gaia. Proponem dos possibles explicacions d'aquest topònim: que *Gaia* siga un antropònim, del qual no en tenim cap referència documental; o que es referesca al lloc on es troba aquest replanet del terreny, una gaia, una punta del terme que té una forma irregular.

Font del Gat. Tot i que podria fer referència a l'animal, Coromines ens fa veure la seua sospita que darrere d'aquest nom pot trobar-se el llatí FONTEM CAPTUM, ja que és habitual el costum de "captar" l'aigua de les fonts per aconduir-la a un altre lloc.

Corollongo. S'anomena així l'altiplà en què acaba la Mola de la Pena. L'única part del nom a la qual puc donar alguna explicació és la segona, *llongo*, 'llarg', que indicaria l'extensió d'aquest lloc. L'acabament en -o podria ser un mossarabisme.

Lo Gravís. El nostre informant ens va dir que era "un coll, un pas entre la Mola del Paulino i la Mola Llampera", per

tant és molt possible que siga un derivat de *grau* ('pas o camí per una costa rocallosa'), ja que efectivament és un pas pel fil de la serra que ens porta a la Pobla de Benifassà passant per l'Esquetge. A l'altre costat, ja al terme de la Pobla, trobem el *barranc del Grau*. A Xert (Coloma 2000: 148) hi ha una partida i una font *del Gravet*, mot que, segons ens informa, és un diminutiu de *grau* en la parla local.

Cova i mola Llamera. Etimològicament prové del greco-llatí LAMPAS(-DIS), 'llàntia, brillantor'. El fet que, en part, siguen noms propis de diverses coves de diferents pobles fa probable que el nom vinga de (CAVA) LAMPADARIA, 'cova il·luminada amb torxes'. Del nom de la cova hauria passat al nom de la mola.

Malany (partida). Té el significat de paratge on s'ha fet una "mala anyada", on no es cull res (o que en un moment determinat no s'hi va collir res de bo).

Lo Martinet (partida). Un martinet era un instrument per a forjar i batre metalls que era accionat per un salt d'aigua. N'hi havia un en un molí del riu de la Sénia que encara es diu així, d'on ha passat a la partida que l'envolta.

Les Minyones (partida). En el document de les Ordenances de Montesa de 1767 referides a Rossell, quan es fa la delimitació del Bovalar, es parla de la "sequia que baixa de la Fuente den Miñons", si fa o no fa per on ara es troba la *partida de les Minyones*, la qual cosa ens fa suposar que l'origen es troba en un tal *Minyons* d'època anterior.

Molí de l'Hospital [MOLISPITAL]. Aquest molí devia pertànyer als cavallers de l'Orde de l'Hospital, senyors del Maestrat i de Rossell durant el segle XVIII. Recordem que Hug de Follalquer, mestre de l'Hospital, va concedir la cartapobla de Rossell el 1237.

Lo Molló / collet del Molló. En la major part del territori un molló és una pedra o un conjunt de pedres que indiquen el límit d'una propietat o terme municipal, com és el cas del *molló del Terme*. En el cas del *collet del Molló* [de Bel] i la *partida del Molló* de Rossell el significat no és ben bé aquest, ja que no es refereix a cap límit; en canvi, en totes dues hi trobem 'un pilar rústic amb una capelleta que conté la figura d'un sant pintada en rajoles', que és un dels significats que dona Alcover-Moll a aquesta paraula a

la zona de Morella. En tots dos casos es pot aplicar aquesta accepció; en el cas de Bel, les rajoles estan dedicades a l'Ascensió del Senyor, i en el cas de Rossell, a sant Marc. Per tant, de la capelleta el nom ha passat al collet i a la partida on es troba aquesta capelleta, respectivament.

Los Montolius (partida). Ens trobem amb un topònim aglutinat format per *mont-* ('elevació del terreny') i *-olius*, forma llatina per designar l'olivera.

Lo Coll del Moro (partida). En aquesta partida s'han trobat restes de poblaments prehistòrics. La gent, quan trobava alguna resta antiga, ho atribuïa al més antic que coneixien, que acostumaven a ser els moros.

Font Morta. Té aquesta denominació perquè aquesta font xuma molt poc i pareix que no surta aigua.

Los Parats (partida). Forma resultant d'una pròtesi vocàlica de la paraula *prat*. En un document de 1806 apareix una referència a "un tros de terra al Prat". Aquesta partida es troba dins del territori de l'antic Bovalar, potser era la més rica en herba, base de l'alimentació dels animals herbívors, com els bous i altres.

Pou d'en Parat ['pow dampa'rat]. També se l'anomena *d'en Parats* [ampa'rats], *dels Emparats* [ampa'rats] i *del Desemparats* [dezampa'rats]. El fet que els usuaris no en sàpiguen el motiu de la designació fa que la variació siga tan gran. Aquest pou no es troba en la partida que hem comentat anteriorment, i no sabem si en aquest lloc també hi havia hagut algun prat que fóra l'origen del topònim o si aquest origen es troba en el cognom *Prat* o *Prats*, ja que no el tenim documentat.

La Peixera. És una resclosa menuda que hi ha en aquell lloc del riu de la Sénia, on s'embassava aigua per a regar. La Tanca és el mur que tanca *la Peixera*.

Los Peraires (partida). Els peraires eren els que preparaven la llana per a ser teixida posteriorment. Al llistat de caps de casa de Rossell del 1768 en constaven quatre.

Les Pereroles (partida). Al mig d'aquesta partida hi ha un escampall de pedres prou grosses, és molt possible que el nom procedeixi de l'ètim de pedra (< PERA).

Les Piqueres / roca d'en Piquer ['RQKƏ LAMPÍ'KE]. L'evolució del segon dels topònims té la seua explicació en qüestions fonètiques. És habitual en la parla de Rossell l'obertura de

/ɛ/ en /a/ del grup *en* en posició inicial, i és general la bilabialització de la nasal alveolar davant de /p/; per altra banda, hi ha un canvi de *d* en *l*. Podem suposar, per tant, que *Piquer* seria un cognom (aquesta roca es trobava a la *partida de la Piquera* o *les Piqueres*, en referència a la finca, la terra de Piquer), tot i que no el tenim documentat. Al poble proper d'Ulldecona trobem un cas quasi igual: al cadastre de 1742 d'aquesta població hi figura el *Coll den Pique* i la forma oral actual és *Coll de l'Ampiqué* (Virgili 1999: 288).

Los Puntals (partida). Possiblement fa referència al fet que es troben a la punta del terme, tocant amb el de Canet.

Lo Rajador [RAIJA'DO] (partida). Rep aquest nom perquè és un terreny humit en què l'aigua va rajant. Actualment són desconegudes les formes *raig* i *rajar*.

Barranc de Requena. Vindria de l'arrel àrab *rkn*, amb el significat de 'consolidar, refermar', igual com *ruku*, que vol dir 'racó' i també com *rakiu*, 'sòlid, arrossegat'. D'aquest o de lleus variants en sortiria un *akan* (que voldria dir 'material arrossegat', en referència a tota la grava i pedres que baixen pel barranc arrossegades per la força de l'aigua quan plou molt), i d'aquest el nostre *Requena*. Aquesta explicació ens la fa Coromines, que recull aquest mateix topònim, però com a *barranc de Requeneta* a Rossell, forma aquesta que ningú fa servir ni coneix així, en diminutiu.

Les Riberes (partida). Es troba al costat de l'Espona, la qual està al costat del riu de la Sénia. El nom pot ser degut al fet d'estar situada prop del riu.

Camí del Ròssec / costa del Ròssec. *Rossegat* és transportar troncs de fusta enganxats per un extrem estirant-los amb animals de càrrega. Pel *camí del Ròssec* baixaven la fusta que tallaven al barranc de Vallibona.

Rossell. En la seua visita a les nostres contrades que hem esmentat anteriorment, Joan Coromines va pujar al collet de sant Marc, des d'on es divisava el terme de Rossell i el del veí Canet lo Roig, i va interpretar d'una forma bastant versemblant el significat dels topònims, i ho va fer basant-se en el color predominant en el terreny que ocupen. Textualment diu: "El nom del poble potser es pot explicar per contrast amb el seu veí Canet lo Roig. Les terres de Rossell són d'un color molt més pàl·lid que

les de Canet, que són d'un roig pujat, gairebé vermellenc: per això Canet es diu roig i Rossell s'hauria anomenat 'el ros, rosset'".

Los Saloms (partida). Actualment encara perviu aquest cognom. A més, en un testament de 1810 hi figura el *mas de Salom* i el *mas d'en Salom*, avui desaparegut, que devia trobar-se a l'actual *partida dels Saloms*.

Los Saulons (partideta). En aquella contrada s'hi troba molt de sauló o saldó, terra arenosa que es feia servir per a la construcció.

Morral Seguer. *Seguer* és una espècie de rusc d'abelles, especialment el que ha fet un eixam en un lloc silvestre. Podria ser que en aquell morral, en temps, hi haguera hagut un rusc d'aquestes característiques. Actualment és desconegut el significat de la paraula *seguer*.

Les Sorts. Les finques de la partida de *les Sorts* serien el resultat de la parcel·lació d'una propietat gran, cosa que s'hauria produït en uns temps molt anteriors als actuals. Sobre el fet que aquestes parcel·les foren sortejades, no tots els estudiosos hi estan d'acord, però ens pot ajudar a donar per probable aquesta possibilitat del sorteig un document de la Salzadella on diu que les terres de la partida de *les Sorts* es van sortejar entre els veïns que les van voler comprar i eren els terrenys del Bovalar del poble. Josep Andrés (2002) en fa un estudi molt complet i arriba a la conclusió que "la motivació del valor 'parcel·la de terra' no rau en el sorteig sinó en el fet de la divisió i la repartició de les terres, a partir bé de terres verges, bé de terres comunals, en el període de temps comprés entre els segles XIII i XVI".

Les Sotarraines (partida i barranc). Coromines diu que alguns noms similars s'apliquen a un camí, que es diria en un principi i en llatí *ITER SUBTERRANEUM*, és a dir, 'camí fondo', que aprofitaria el llit d'un barranc eixut, i que ben bé podria ser el cas que tractem. Un dels referents que dóna és el nostre, però, en la forma *La Suterraina*, desconeguda pels nostres informants. En parla en l'entrada "Miscel·lània de mossarabismes" en -s.

Lo Tarrat. És un replanet que es troba a l'acabament de la Tossa de Bel, entre el barranc de Requena i el barranc de la Junquera. Pren el nom de la similitud amb el terrat d'una casa.

Lo Tompollós (barranc i partida). Em sembla molt possible que aquest nom siga una evolució de *torm pollós*, per la caiguda de la vibrant. *Torm* ja hem dit més amunt que és una pedra aïllada (que es troba en l'arrel de dos topònims del terme) i *pollós* és un adjectiu que el DCVB recull a Ulldesona amb l'accepció en sentit figurat de 'brut, mancat de netedat'. Aquest adjectiu, a més, apareix en un document referit a un toll prop del molí Guiot. Un *torm* amb aquestes característiques devia ser ben visible en algun lloc d'aquell barranc quan li van posar el nom, d'aquí va passar a la partida que l'envoltava amb el nom evolucionat. Això sí, al 1767 (Ordenances de Montesa) ja es deia *Tompollós*. A la Vilella Alta (Priorat) hi ha un lloc anomenat *Tomb Roig* que, segons ens diu Ramon Amigó (2005: 223), és una deformació de *Torm Roig*.

Los Tintorers. Aquesta partideta pot deure el nom al fet que algun tintorer hi tinguera alguna finca (al llistat de caps

de casa del 1768 consta un tintorer). També pot ser degut al tipus de conreu que s'hi feia; hi ha un tipus de cep, el cep tintorer, que produïa un raïm molt negre, que tintava molt. En temps passats a Rossell hi havia vinya a diferents llocs.

Les Tones (partida, barranc i corral). Coromines el relaciona amb la paraula *tona*, sinònim de bóta de vi, amb la qual hi hauria una semblança de forma. A més d'aquest dos topònims, Coromines es refereix a la *mola de les Tones*, que no ens ha esmentat cap informant; possiblement pel fet que la mola queda inclosa dins de la partida.

Los Vilars (partida). Un *vilar* és un camp plantat d'oliveres. Pot ser per una metàtesi de *los Olivars* > *los Vilars*. La paraula *vilar* encara s'utilitza com a nom genèric referit a camp d'oliveres.

BIBLIOGRAFIA

- ALCOVER, Antoni M. i MOLL, Francesc de B. (1988): *Diccionari Català-Valencià-Balear (DCVB)*, Moll, 10 vol., Palma de Mallorca.
- AMIGÓ, Ramon (1989): *Sobre inventaris de noms de lloc. Introducció metodològica*, Centre de Lectura, Reus.
- (2005): *Espigoladures onomàstiques*, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona.
- ANDRÉS, Josep (2002): "Els topònims derivats de SORTEM a València", dins *Congrés Internacional de Toponímia i Onomàstica Catalanes*, Denes, València.
- Atlas Toponímic Valencià*, Conselleria d'Educació i Ciència, Generalitat Valenciana, València [Materials per a l'elaboració de l' *Atlas Toponímic Valencià*].
- BERNAT, Jesús (1995): "Recull toponímic de Cap de Terme (Atzeneta del Maestrat)", dins *Materials de Toponímia, I*, Denes, València.
- i GUARDIOLA, Ferran (2001): "Vocabulari oronímic", dins *Actes de la XL Assemblea Intercomarcal d'Estudiosos. Morella (II)*, Diputació de Castelló, Castelló.
- BODOQUE, Anselm i PÉREZ, Aigües-Vives (1995): "La toponímia de la vall d'Aigües-Vives", dins *Materials de Toponímia, I*, Denes, València.
- COLOMA FUSTER, Xavier (2000): "Hidronímia del terme municipal de Xert", dins *Estudis de toponímia valenciana*, Denes, València.
- COROMINES, Joan (1980-1988): *Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana* (DECat), Curial, Barcelona, 8 vols.
- (1995): *Onomasticon Cataloniae* (OC), Curial, Barcelona, 8 vols.
- DOMINGO i FRANCÀS, Carles (1997): *Els noms de les formes de relleu*, Institut Cartogràfic de Catalunya, Barcelona.
- GUARDIOLA, Ferran (1995): "Recull toponímic del terme de Cincorres", dins *Materials de Toponímia, I*, Denes, València.
- LLORENS, Vicent (1995): "Toponímia del terme de Xeraco", dins *Materials de Toponímia, I*, Denes, València.
- MOLL, J. i TORT, J. (1985): *Toponímia i cartografia. Assaig de sistematització*, Institut Cartogràfic de Catalunya, Barcelona.
- PASTOR, Julià i QUEROL, Ernest (2001): "Oronímia dels Ports", dins *Actes de la XL Assemblea Intercomarcal d'Estudiosos. Morella (II)*, Diputació de Castelló, Castelló.
- PRADILLA CARDONA, Miquel À. (coord.) (1990): *Rossell 750 anys*, Grup d'Estudis Rossell 750 Aniversari, Rossell.

— (2001): *Els masos de Rossell*, Grup d'Estudis Rossell 750 Aniversari, Rossell.

VERGE CABALLER, Joan A.

— (2000a): "Sobre toponímia de Rossell (Baix Maestrà)", dins *Butlletí Interior de la Societat d'Onomàstica LXXXII (II)*, Ulldecona.

— (2000b): "Aproximació als renoms de Rossell", dins *Rossell. Història i territori*, Grup d'Estudis Rossell 750 Aniversari, Rossell.

— (2003): "Sobre toponímia" dins *Paraules de Festa Major*, Grup d'Estudis Rossell 750 Aniversari, Rossell.

VIRGILI GUÀRDIA, Joaquim (1999): "La toponímia dels termes municipals d'Ulldecona i Freginals (Montsià), segons el cadastre de 1742", dins *Butlletí Interior de la Societat d'Onomàstica LXXXII (I)*, Ulldecona.

CARTOGRAFIA

Institut Cartogràfic Valencià, 1: 10.000, València, 1999.

La Pobla de Benifassà 546 (1-1)

Rossell 546 (1-2)

La Tossa 546 (2-1)

Menaca 546 (2-2)

Mapa Comarcal de Catalunya, Montsià, 1: 50.000, Barcelona, 1995.

Mapa Topogràfic Nacional de Espanya, La Sénia, 546-I, 1:25.000, Madrid, 1997.

Servicio Geogràfic del Ejército, Ulldecona, 546 (31-21), 1: 50.000, Madrid, 1995.